

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА ИНТЕРКУЛТУРНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ

Рая Живкова-Крупева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Целта на настоящата статия е да се направи обзор на съществуващи инструменти за измерване на интеркултурната компетентност. Многообразието от инструменти се дължи на различните акценти върху конкретни аспекти на интеркултурната компетентност, залегнали в основата им, и на липсата на единно разбиране относно компонентите на интеркултурната компетентност. В по-голямата си част инструментите за измерване на интеркултурната компетентност са ориентирани към екипната дейност в международни корпорации, което определя спецификата им. Тъй като не са директно приложими в чуждоезиковото обучение, за целите му е по-подходящ инструмент, основан на модела на Байрам за интеркултурна компетентност.

Keywords: intercultural competence, intercultural sensitivity, intercultural communication, cultural empathy, critical cultural awareness

Съществуват различни инструменти за измерване на интеркултурната компетентност, които се фокусират върху различни нейни аспекти, като междукултурната чувствителност (т.е. нагласи), междуличностни умения, умения за интеркултурна комуникация, културна емпатия, отвореност към света, емоционална стабилност, гъвкавост, социална инициативност, емоционална издържливост, интеркултурна несигурност, острота на възприятията, лична автономност и ефективна работа в екип (Bennett & Hammer, 1998; Brinkmann, 2011; Matveev & Nelson, 2004; Trompenaars & Wooliams, 2009). Голямото разнообразие се дължи на факта, че не съществува единна дефиниция на интеркултурната компетентност (Ruben, 1989)¹⁾, като дефинициите варират в зависимост от контекста. При Байрам фокусът е върху критичната културна осъзнатост, знанията и нагласите (Byram, 1997), а при Шпицберг – върху комуникативните и поведенческите умения (Spitzberg, 1983). Друга група изследователи акцентира върху измерения на интеркултурната компетентност, като междуличностни умения, ефективност, културна несигурност и културна емпатия (Arasaratnam & Doerfel, 2005; Gudykunst, 1995; Matveev & Nelson, 2004; Van der Zee & Brinkmann, 2004). Чен и Староста дефинират културна-

та чувствителност като способността на индивида да преживее и да реагира на културни различия. Бенет създава модел за развитие на межкултурната чувствителност (DMIS), на които е основан инструментът за измерване на инвентар за интеркултурно развитие (IDI) на Хамър и Бенет. Други учени, които работят в тази област, са Уайзмън и Страфон. По-голямата интеркултурна чувствителност се свързва с по-голям потенциал за прилагане на практика на интеркултурната компетентност. Тя също така се отнася до емоционалната способност за отчитане, признаване и уважение към културните различия. Според Бхаук и Сакуда интеркултурната чувствителност е процес на културно учене и включва когнитивни, афективни и поведенчески процеси на ученето (Matveev, 2008). От друга страна, Хамър определя модела на Бенет като принадлежащ към развитиите парадигма за изследване на интеркултурната компетентност, а не към когнитивно-афективно-поведенческата парадигма. При когнитивно-афективно-поведенческата парадигма вниманието е насочено към променливи, като търпимост към двусмислието, отвореност към света, поведенческа гъвкавост. „Развитиите парадигма се основава по-скоро на динамичните взаимодействия между индивидите, отколкото на статични личностни характеристики“ (Hammer, 2015).

Скала за оценка на поведението за интеркултурната компетентност (BASIC)

Скалата за оценка на поведението за интеркултурната компетентност е основана на трудовете на Рубен в областта на поведенческите подходи. При Рубен (Ruben, 1976) наблюдатели използват 4- и 5-точкови Ликертови скали, за да оценят индивидите по всяко от седем измерения: показване на уважение, стойка при общуване, ориентираност към знанието, емпатия, ориентирано към себе си ролево поведение, управление на взаимодействията и търпимост към двусмислието.

Въпросник за мултикултурната личност (MPQ)

Въпросникът за мултикултурната личност (Van der Zee & Brinkmann, 2004; Van der Zee & Van Oudenhoven, 2000) е създаден да оценява мултикултурната ефективност без акцент върху комуникативните умения. Скалата се състои от 78 въпроса и пет измерения: културна емпатия, отвореност към света, инициативност, емоционална стабилност и гъвкавост. Тествана е в образованието върху местни и чуждестранни студенти в Холандия и показва надеждност в достатъчна степен.

Инструмент за интеркултурна комуникативна компетентност (ICCI) на Арасаратнам

Инструментът за интеркултурна комуникативна компетентност адаптира на въпросника за мултикултурната личност (MPQ) за измерване на културната емпатия. Измерването на опита се основава на това дали участниците са живели в друга държава повече от три месеца, дали са били обучавани на интеркултурна комуникация и дали имат близки приятели от други култури.

Скала на потенциала за интеркултурна адаптация (ICAPS)

Скалата на потенциала за интеркултурна адаптация (ICAPS, Matsumoto, LeRoux, Ratzlaff, Tatani, Uchida, Kim et al., 2001) измерва потенциалната способност на индивида да се адаптира към чужда култура. Тя се състои от четири измерения: регулация на емоциите, откритост, гъвкавост и критично мислене.

Инвентар на културния шок (CSI)

Инвентарът на културния шок (CSI, Reddin, 1994; Paige et al., 2003) е скала, измерваща специфични човешки характеристики, свързани с интеркултурната чувствителност. Предназначена е да предвиди трудностите, които индивидът би имал при опита си да се справи с културен шок.

Инвентар за интеркултурна чувствителност (ICSI)

Интеркултурната чувствителност е способността на индивида да разпознае културните различия, да признае съществуването им и да откликне на тях при межкултурни срещи. Инвентарът за интеркултурна чувствителност е полезен инструмент за изучаване на разбиранията на хората за ефективно поведение при общуване с хора с индивидуалистична или с колективистична ориентация, равнището им на отвореност към културните различия при межкултурни срещи и гъвкавостта им да действат по непривични начини, отразяващи нормите на чуждата култура.

Проверка на интеркултурната готовност (IRC)

Проверката на интеркултурната готовност се фокусира върху способността да се установят и поддържат ефективни служебни взаимоотношения между хора от различни култури. Индивидите биват оценявани по шест измерения: интеркултурна чувствителност, интеркултурна комуникация, изграждане на интеркултурни взаимоотношения, управление на конфликти, лидерство и толерантност към двусмислието.

Въпросник за интеркултурната компетентност (ICQ)

Въпросникът за интеркултурната компетентност определя четири измерения на интеркултурната компетентност: междуличностни умения, ефективност в екип, интеркултурна несигурност и интеркултурна емпатия. Въпросите са 23 на брой. Използва се 7-точкова Ликертова скала.

Инвентар на межкултурната адаптивност (CCAI)

Инвентарът на межкултурната адаптивност е инструмент за самооценка, съставен от 50 въпроса, който позволява на индивидите да измерят силните и слабите си страни по четири измерения, свързани с межкултурната комуникация и дейност: емоционална издръжливост, гъвкавост, острота на възприятията и лична автономност.

Профил на глобалната осъзнатост (GAP)

Профилът на глобалната осъзнатост е инструмент за самооценка. Тестът съдържа 126 въпроса, разпределени по следните географски региони: Азия, Африка, Северна Америка, Южна Америка, Близкия изток и Европа. Няколко

от въпросите са върху общи световни проблеми. Засегнати са шест основни теми: околна среда, култура, политика, география, религия, обществено-икономическа сфера.

Скала на глобалното гражданство (GCS)

Скалата на глобалното гражданство измерва глобалното гражданство по отношение на три измерения: социална отговорност, глобална компетентност и глобална гражданска ангажираност. Оценката става посредством поредица от твърдения, на които индивидите отговарят, използвайки Ликертова скала.

Инвентар на интеркултурното развитие (IDI)

Социолозите Милтън Бенет и Митчъл Хамър са разработили инструмента *Инвентар на интеркултурното развитие (Intercultural Development Inventory)* въз основа на *Модела за развитие на межкултурна чувствителност (Developmental Model of Intercultural Sensitivity)* на Бенет. Моделът за развитие на межкултурната чувствителност (DMIS) е създаден от Bennett (1993) като обяснение как хората конструират културните различия. В основата му е предположението, че с развитието на опита с културни различия потенциалната компетентност за интеркултурни взаимоотношения се увеличава. Според този модел първите три етапа (отричане, защита, минимизиране) са монокултурни, в смисъл че собствената култура заема централно място, т.е. философия на етноцентризъм. Следващите три етапа са интеркултурни, в смисъл че собствената култура се преживява в контекста на други култури (приемане, адаптация, интеграция), т.е. философия на етнорелативизъм. *Инвентарът на интеркултурното развитие* оценява менталния модел на света (ориентацията към културните различия) и по този начин интеркултурните сензитивност и компетентност. Той представлява въпросник от 50 въпроса онлайн, основан на *Модела за развитие на межкултурна чувствителност* на Милтън Бенет. Въпросите позволяват на респондентите да опишат интеркултурните си преживявания по отношение на межкултурните си цели, предизвикателствата, пред които се изправят поради културни различия, критични инциденти, с които се сблъскват, и начини, по които се справят с културните различия. Инвентарът за интеркултурно развитие се характеризира с надеждност и валидност (Hammer, 2003; Hammer, 2011; Hammer, 2012; Hammer, 2015).

Трябва да се отбележи, че Бенет и Хамър се фокусират върху интеркултурните взаимодействия в мултикултурни екипи, като насочеността на изготвения от тях инструмент за измерване на межкултурната чувствителност е към големите международни корпорации, макар че е използван и от университети в САЩ, обучаващи голям брой чуждестранни студенти. В този смисъл е важно да се отчете наличието на предложе-

ния от Бенет и Хамър инвентар, но също е необходимо да се вземе предвид фактът, че той не е създаден за целите на чуждоезиковото обучение и не може да бъде директно прилаган, тъй като по същността си не е за педагогически цели.

Като се има предвид, че поради спецификите на монокултурната среда по-голямата част от учещите английски език в рамките на задължителното образование в България не са имали интеркултурни преживявания, въз основа на които етноцентристките им нагласи постепенно да се превърнат в етнорелативистки, е много по-подходящо да се възприеме моделът на Байрам (Byram, 1997) за интеркултурната компетентност и инструментът, с който тя да бъде измерена, да се основе на него.

Компоненти на интеркултурната компетентност според Байрам

Според Байрам интеркултурната компетентност съдържа следните компоненти, групирани в пет вида знания (*savoirs*).

- Знания (*savoirs*):
 - културноспецифични и общи знания за културата;
 - знания за себе си и за другия;
 - знания за взаимодействията между индивидите и между общностите;
 - информираност относно начините, по които културата влияе на езика и на общуването.
- Умения (*savoir-comprendre*):
 - способност за интерпретация и съотнасяне.
- Поведения (*savoir-apprendre/ savoir-faire*):
 - способност за откриване и/или взаимодействие;
 - способност да се усвояват нови знания и да се използват знанията, нагласите;
 - уменията при ограниченията на общуването в реално време;
 - метакогнитивни стратегии за насочване на собственото учене.
- Нагласи (*savoir-être*):
 - нагласа за релативиране на себе си и ценене на другите;
 - положително отношение към усвояването на интеркултурната компетентност.
- Характерни черти (*savoir-s'engager*):
 - обща нагласа, характеризираща се с критична ангажираност с чуждата култура, както и със собствената (Byram, 1997).

Така представеният Модел на Байрам за интеркултурната компетентност е в синхрон с със спецификациите ѝ в Общата европейска референтна рамка за езици и е най-подходящ за целите на чуждоезиковото обучение. В този смисъл и инструментът за измерването на интеркултурната компетентност за целите на чуждоезиковото обучение трябва да бъде основан на модела на Байрам.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Според скорошен обзор на Синикропе, Норис и Уатанабе (Sinicrope, Norris & Watanabe, 2007) две десетилетия след като Рубен прави това твърдение, картината остава непроменена.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Bennett, M. J. (1993). How Not to Be a Fluent Fool: Understanding the Cultural Dimension of Language. *The Language Teacher*, 27 (9).
- Bhawuk, D. P. S. & Brislin, R. (1992). The measurement of intercultural sensitivity using the concepts of individualism and collectivism. *International Journal of Intercultural Relations*, 16, pp. 413 – 436.
- Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Council of Europe, Education and Culture. (2005). *Portfolio of Intercultural Competence* (retrieved from [http:// www. incaproject.org/ en_downloads/20, 27.04.2008](http://www.incaproject.org/en_downloads/20_27.04.2008)).
- Gudykunst, W. B. (1995). Anxiety/uncertainty management (AUM) theory. In R. L. Wiseman (Ed.), *Intercultural Communication Theory* (pp. 8 – 85). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Hammer, M. R. (2003). Measuring Intercultural Sensitivity: The Intercultural Development Inventory. *International Journal Of Intercultural Relations*, July.
- Hammer, M. R. (2011). Additional Cross-cultural Validity Testing of the Intercultural Development Inventory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35, pp. 474 – 487.
- Hammer, M. (2012). The Intercultural Development Inventory: A new frontier in assessment and development of intercultural competence. In M. Vande Berg, R.M. Paige, & K.H. Lou (Eds.), *Student Learning Abroad* (Ch. 5, pp. 115 – 136). Sterling, VA: Stylus Publishing.
- Hammer, M. R. (2015). The Developmental Paradigm for Intercultural Competence Research. *International Journal of Intercultural Relations*, 48, pp. 12 – 13.
- Kelly, C. & Meyers, J. (2011). *Cross-cultural Adaptability Inventory*. (retrieved from http://ccaiassess.com/CCAI_Tools.html).
- Matsumoto, D. & Hwang, H. C. (2013). Assessing Cross-cultural Competence: A Review of Available Tests. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44, pp. 849 – 873.
- Matveev, A. & M. Y. Merz. (2008). *Intercultural Competence Assessment: What Are Its Key Dimensions Across Assessment Tools?*
- Paige, M. R., Jacobs-Cassuto, M., Yershova, Y. A. & DeJaeghere, J. (2003). Assessing Intercultural Sensitivity: An Empirical Analysis of the Hammer

- and Bennett Intercultural Development Inventory. *International Journal of Intercultural Relations*, 27, pp. 467 – 486.
- Ruben, B. D. (1989). The Study of Cross-cultural Competence: Traditions and Contemporary Issues. *International Journal of Intercultural Relations*, 13, pp. 229 – 240.
- Sinicrope, C., Norris, J. & Watanabe, Y. (2007). Understanding and Assessing Intercultural Competence: A Summary of Theory, Research and Practice (Technical Report for the Foreign Language Program Evaluation Project). *Second Language Studies*, 26(1), pp. 1 – 58.
- Straffon, D. A. (2003). Assessing the Intercultural Sensitivity of High School Students Attending an International School. *International Journal of Intercultural Relations*, 27, pp. 487–501.
- OEPP: Обща европейска референтна рамка за езици [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR)]: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf

INSTRUMENTS FOR MEASURING INTERCULTURAL COMPETENCE

Abstract. The aim of the present article is an overview of existing instruments for measuring intercultural competence. The wide variety of instruments is due to focus on different aspects of intercultural competence in the design of each of them and the lack of a unified notion as to the components of intercultural competence. The majority of instruments for measuring intercultural competence are oriented towards teamwork in international corporations, which defines their characteristic features. Since they are not directly applicable in FLT, an instrument based on Byram's model of intercultural competence is more suitable.

✉ **Ms. Raya Zhivkova-Krupeva, Assist. Prof.**

Department of Methodology of Foreign Language Teaching
Faculty of Classical and Modern Philology
University of Sofia
Sofia, Bulgaria
E-mail: rpkrupewa@mail.bg